

حریم خصوصی در نظریه دکترین لیبرالیسم، آموزه‌های فقهی، قوانین و مقررات موجود و راهکارهایی برای کاهش نقض این حریم

سید یوسف الماسی حسینی، دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

چکیده

حریم خصوصی از مفاهیم مهم در حقوق مدرن است. بر اساس این نوع حق، هر شخصی در زندگی خود و در موارد مواجه شدن با دیگران اعم از مردم و مأمورین انتظار میزانی از محرمانگی را دارد و با توجه به معقول و متعارف بودن این انتظار، جامعه و حاکمیت باید به این حق احترام گذاشته و از نقض آن خودداری کنند. حریم خصوصی به چهار حوزه مجزا شامل حریم منزل، حریم جسمانی، حریم ارتباطاتی و حریم خصوصی اطلاعات تقسیم می‌شود. با بررسی نظرات دکترین لیبرالیسم و با توجه به تأکید دین مبین اسلام بر حفظ حریم خصوصی افراد، قوانین و مقررات نیز باید افراد جامعه را به این سمت سوق دهد و از تخطی به حق حریم خصوصی افراد جلوگیری کند. البته این حق به صورت مطلق نیست و ممکن است به خاطر مصالح عمومی و نظم عمومی و امنیت کشور مورد تعرض واقع شود. پس لازم است قواعدی وضع گردد که دامنه این گونه تعرضات را محدود و مشخص سازد، چراکه اصل بر حفظ حریم خصوصی افراد می‌باشد. حق حریم خصوصی از حقوقی می‌باشد که انسان‌ها به دلیل حفظ قلمرو شخصی به آن نیاز دارند و همچنین به دلیل واقعیات زندگی جمعی و ضرورت‌های جامعه مدرن باید این حق را نسبت به سایر افراد جامعه به رسمیت شناخته و به آن احترام بگذارند.

قوانین و مقررات ایران در موضوع حریم خصوصی به اشارات کلی و پراکنده بسنده کرده است که جوابگوی مسائل موجود در این زمینه نیست. در حال حاضر و با توجه به عدم کفایت قوانین، راهکارهایی که می‌تواند در جنبه‌های مختلف حریم خصوصی موجب رفع چالش‌ها و آسیب‌ها شود ذکر می‌شود. واژگان کلیدی: حریم خصوصی، جنبه‌های حریم خصوصی، لیبرالیسم

درآمد

هر انسانی در حریم شخصی خودش مختار و آزاد است و هیچ‌کسی حق ندارد که او را در حریم خودش مورد مؤاخذه قرار دهد. انسان به تنها کسی که باید پاسخ دهد آفریدگار جهان است، چراکه او این آزادی را به وی داده است؛ به عبارت دیگر انسان بر حسب ذات خود نیازمند استفاده از اختیار می‌باشد و اجبار و اکراه را نمی‌پذیرد و خداوند او را بر زندگی خودش حاکم ساخته است. انسان بنا بر ذات و غریزه خویش، محدوده‌هایی را قلمرو شخصی خود می‌داند و در آن زندگی می‌کند. چنانچه در این قلمرو پناه گرفته و خود را از تجاوز افراد و بیگانگان به شخصیت، جسم، آبرو و ناموس حفظ می‌کند.

حق حریم خصوصی از حقوقی می‌باشد که انسان‌ها به دلیل حفظ قلمرو شخصی به آن نیاز دارند و همچنین به دلیل واقعیات زندگی جمعی و ضرورت‌های جامعه مدرن باید این حق را نسبت به سایر افراد جامعه به رسمیت شناخته و به آن احترام بگذارند. حریم خصوصی بیشتر در معنی حق افراد در مصون از تعرض ماندن حوزه خصوصی ایشان به کار می‌رود. در حقیقت هر کسی اصولاً این حق را دارد که خود در خصوص زندگی شخصی او بداند و یا در آن وارد شوند تصمیم بگیرد و در صورت عدم تمایل ایشان را منع کند.

همواره این دولت‌ها هستند که انگیزه بالایی جهت ورود به حریم خصوصی اتباع خود دارند و می‌خواهند در همه حال آنها را زیر نظر داشته باشند و از این طریق هم امنیت و آرامش را در جامعه

برقرار کنند و هم منتقدان و مخالفان خود را شناسایی و کنترل بیشتری بر آنها داشته باشند.

نیروهای مسلح به‌عنوان ضابطین و بازوان اجرایی دولت، در جهت نیل به این هدف که همان ورود به حریم خصوصی افراد می‌باشد، در گیرودار نقض حریم خصوصی افراد می‌باشند.

حمایت از حریم خصوصی افراد در برابر اقدامات نیروهای مسلح و ضابطین امر، نیازمند چهارچوب حمایتی خاصی است. قانون‌گذار ایران تاکنون به نحو شایسته وارد این عرصه نگردیده است و صرف‌نظر از پاره‌ای از نصوص که به‌طور مطلق به امکان حمایت از حریم خصوصی آنان اشاراتی دارد، قانونی جامع در خصوص حریم خصوصی، علی‌الخصوص حق حریم خصوصی افراد در برابر نیروهای مسلح موجود نیست.

به غیر از موارد قانونی، یکی از راه‌های جبران ضرر به این حقوق و اجرای موارد حمایتی لازم، استفاده از قواعد مسئولیت مدنی می‌باشد که در آن اصل جبران خسارت به‌طور کامل مورد پذیرش قرار گرفته است. در خصوص حمایت از حریم خصوصی افراد توسط نیروهای مسلح و با توجه به عدم کفایت قوانین موجود، توسل به قواعد کلی مسئولیت مدنی در موارد ناکافی بودن قانون در جهت جبران خسارت، به نظر تنها و بهترین راه ممکن می‌باشد.

همچنین با ملاحظه و بیان موارد مجاز ورود به حریم خصوصی افراد توسط نیروهای مسلح، قابلیت تشخیص ورودهای غیرقانونی امکان‌پذیر می‌شود؛ به عبارت دیگر با نشان دادن موارد استثنایی که قانون به نیروهای مسلح مجوز ورود به حریم خصوصی افراد

را داده است، ورودهای غیرقانونی و ناقض حریم خصوصی افراد که موجب ایجاد مسئولیت مدنی نیروهای مسلح می‌شود، مشخص خواهد شد.

این پژوهش نگاهی به ابعاد حقوقی بحث حریم خصوصی در قوانین و مقررات مربوط به نیروهای مسلح و شناسایی مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی افراد توسط نیروهای مسلح را دارد.

اینکه در چه مواردی مأموران می‌توانند به حریم شخصی افراد وارد شده و این حریم را نقض کنند، درحالی‌که باید از این حریم حمایت شود. ضوابط و قواعدی که برای انجام وظایف نیروهای مسلح باید رعایت شود؛ از جمله با چه رفتاری کمترین ضرر به حریم خصوصی افراد وارد می‌شود، حتی در مواقعی که ورود به آن ضروری و با مجوز قضایی و قانونی می‌باشد، از موضوعات مهم و قابل بحث است.

با توجه به گسترش و اهمیت بحث حریم خصوصی در جامعه امروز، بررسی و روشن شدن موارد نقض این حق در قوانین و مقررات در جهت شناسایی تکلیف نیروهای مسلح در برابر حقوق افراد یکی از اهداف و ضرورت‌های انجام این پژوهش است. همچنین با بررسی قوانین و مقررات مختلف در این زمینه، جدای از روشن شدن حق و تکلیف افراد و نیروهای مسلح، خلأهای موجود در قوانین هم مشخص شده و می‌توان برای پر کردن و بهبود این خلأهای قانونی، به تنظیم و تصویب قانون پرداخت.

بر همین اساس، به بحث در خصوص توسل به قواعد مسئولیت مدنی در این زمینه خواهیم پرداخت که این قواعد می‌توانند خسارت متضرر را جبران

کنند. مسئولیت مدنی یکی از ضمانت اجرای موجود در قانون مدنی است که بر مبنای تکلیف قانونی ضرر نزدن به دیگران استوار است. این ضمانت اجرا یا قاعده حقوقی، می‌تواند ضرر ناشی از نقض حریم خصوصی افراد را که در نتیجه اقدامات نیروهای مسلح به وجود آمده را جبران نماید.

۱- تعریف و پیشینه حریم خصوصی
خصوصی مفهومی سیال است که امروزه از جمله آزادی وجدان و اندیشه، کنترل بر جسم خود، داشتن خلوت و تنهایی در منزل و مکان خصوصی، کنترل بر اطلاعات شخصی، رهایی از نظارت‌های سمعی و بصری دیگران، حمایت از حیثیت و اعتبار خود و حمایت در برابر تفتیش‌ها و تجسس‌ها را شامل می‌شود، همچنین حریم خصوصی حقی است نسبت به زندگی کردن با میل و سلیقه خود و با حداقل مداخله و ورود دیگران؛ حقی است که بر اساس آن اشخاص می‌توانند تعیین کنند که دیگران تا چه اندازه می‌توانند به لحاظ کمیت و کیفیت اطلاعاتی درباره آنان داشته باشند (انصاری، ۱۳۸۶: ۲۱۳).

با توجه به موارد فوق به نظر می‌رسد، از میان تمام موارد حقوق بشر، تعریف حریم خصوصی، دشوارتر از بقیه و پیچیده‌تر است. در پاسخ به این پرسش که چه چیزی موجب این دشواری تعریف از حریم خصوصی شده است، به دو مورد می‌توان اشاره کرد:

۱-۱- تفاوت در انتظارات اشخاص از قلمرو حریم خصوصی

اشخاص درباره اموری که باید از اطلاع و شناخت دیگران دور باشد انتظارات متفاوتی دارند (Littman, 1970: 3)؛ بنابراین ممکن است موضوعی مشخص،

در محدوده انتظار فردی در زمره حریم خصوصی باشد، اما نسبت به فرد دیگری، این گونه نباشد. به‌ویژه که برخی اشخاص علاقه دارند که حتی عادی‌ترین امور خود را از همه پنهان نگه دارند؛ بنابراین از دیدگاه این گروه دامنه مطلوب حریم خصوصی بسیار وسیع و کمترین مورد استثناء را دارد.

۱-۲- تفاوت در فرهنگ و محیط مورد عمل

با آنکه داشتن حریم خصوصی از جمله حقوقی است که در قوانین بسیاری از کشورها به آن اشاره شده است، نظام‌های حقوقی مختلف هر کدام بر جنبه‌های خاصی از این حق تأکید کرده‌اند و قلمرو آن در هر فرهنگ، نظام اجتماعی یا هر موقعیت تفاوت دارد و به شدت به فرهنگ و زمینه و محیطی که در آن عمل می‌کند، بستگی دارد.

۲- جنبه‌های مختلف حریم خصوصی

۲-۱- مقوله‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی حریم خصوصی

مقوله‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی به دلیل ارتباط نزدیک، تحت یک عنوان آورده شده و به ترتیب مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در تعبیری که معمولاً در خصوص حریم خصوصی به کار می‌رود و ما در جای خود به توضیح آن خواهیم پرداخت، دو تعبیر به طور خاص به موضوع اطلاعات شخصی، به عنوان مصداق‌های حریم خصوصی، دلالت دارند: نخست «حریم اطلاعات»، که شامل تصویب قوانینی است که چگونگی دسترسی به اطلاعات شخصی نظیر اطلاعات مالی، پزشکی و دولتی افراد را تعیین می‌کند. دیگری «حریم ارتباطات» که به موضوع امنیت

پست‌های الکترونیکی، تلفن‌ها، پست و سایر اشکال ارتباطات توجه دارد (Privacy and Human Rights, 2002: 3).

۲-۲- حریم خصوصی اطلاعاتی

این حریم را در برخی نظام‌های حقوقی با عنوان «حمایت داده» بررسی می‌کنند و عبارت است از قواعد حاکم بر نحوه پردازش داده‌ها و اطلاعات مربوط به اشخاص (نوری، نخجوانی، ۱۳۸۳: ۳۴).

پردازش داده هرگونه فعل و انفعالاتی شامل تحصیل، نگهداری، سامان‌دهی، ذخیره، اصلاح، جایگزینی، تغییر، افشاء، انتقال و انتشار را شامل می‌شود. بنا بر اصول حاکم بر حمایت از داده‌ها کلیه اطلاعات شخصی مانند اطلاعات پزشکی اشخاص، اطلاعات مالی، دولتی و مانند آن باید با توجه به قواعد مربوط به حمایت داده پردازش شوند و هرگونه تخطی از این قواعد نقض حریم خصوصی اطلاعاتی اشخاص محسوب می‌شود. این نوع حریم، نهاد حقوقی جدیدی است که به موازات توسعه ارتباطات الکترونیکی، به‌ویژه در حوزه اینترنت و شبکه‌های رایانه‌ای بروز یافته است.

قانون حمایت از داده‌ها، بر داده‌های شخصی دریافت و پردازش شده از طریق اینترنت و نیز بر اطلاعات کسب شده از منابع پردازش خودکار اعمال می‌شود. در معاملات الکترونیکی، کاربر ناگزیر است به امنیت شبکه جهانی اعتماد کند. داده‌های شخصی، از قبیل داده‌های مربوط به اسم، آدرس و شماره کارت اعتباری شخص، ممکن است در سطح گسترده‌ای در کشورهایی که قوانین حمایت از داده در آنها مجمل یا ضعیف است، مسیریابی شود. هیچ مقام

شامل اطلاعات مربوط به سلامتی انسان نیز می‌دانند (نوری، نخجوانی، پیشین: ۳۴)؛ اما به نظر می‌رسد این نوع حریم یعنی اطلاعات مربوط به سلامتی افراد را بایستی در زمره حریم اطلاعاتی تلقی نمود.

۲-۴-۲- حریم خصوصی اماکن و منازل

در طول تاریخ، حرمت محل سکونت توسط تمدن‌های مختلف به شیوه‌های مختلف پذیرفته شده است. با توجه به تعریف حریم خصوصی، منزل ذاتاً حریم محسوب می‌شود و در قوانین سایر کشورها نیز این چنین است؛ اما برخی اماکن (در اینجا منظور اماکن خصوصی است و نه اماکن عمومی) ممکن است بعضاً مشمول حریم خصوصی قرار نگیرند. در واقع شخصی که تنهایی را در مکانی اختیار کرده است، اگر اقدامش مخالف با قوانین نباشد، باید حریم خصوصی او را مورد حمایت قرار داد.

حریم مکانی به اعمال مجموعه‌ای از محدودیت‌ها و نظارت‌ها در محیط کار و زندگی افراد و همچنین اماکن عمومی مربوط می‌شود. حریم مکانی معمولاً توسط نظارت ویدئویی و یا چک کردن هویت افراد، مورد تجاوز قرار می‌گیرد (Privacy and Human Rights, 2002:3).

همان‌گونه که برخی به درستی اشاره کرده‌اند، نقض حریم خصوصی منزل معمولاً از دو جهت برای اشخاص نامطلوب است؛ اول آنکه با نقض حریم منزل آسایش فردی از بین می‌رود و دوم اینکه معمولاً نقض حریم خصوصی منزل همراه با دستیابی سایرین بر مطالب و اطلاعات و اسرار اشخاص است (محسنی، پیشین: ۵۱).

باید توجه داشت که این حریم درباره ارتباطات دور است و درباره ارتباطات نزدیک اصولاً دو نوع حریم دیگر؛ یعنی حریم جسمانی و حریم مکانی مطرح می‌شود؛ اما درباره ارتباطات دور، به سبب وجود فاصله مکانی بین طرفین ارتباط، امکان اطلاع‌یابی از چگونگی ارتباط اهمیت بیشتری دارد. از جمله در بحث ارتباطات تلفنی و علی‌الخصوص الکترونیکی و نیز ارتباطات مکاتبه‌ای از طریق پست، مسائل مربوط به حمایت از حریم خصوصی مطرح است. از جمله تعرضاتی که این نوع حریم خصوصی را مورد تهدید قرار می‌دهد می‌توان به تفتیش مرسولات پستی و رهگیری داده‌های رایانه‌ای و ارتباطات الکترونیکی اشاره کرد.

۲-۴-۲- جنبه‌های جسمانی و مکانی حریم خصوصی جسمانی

حریم جسمانی از مهم‌ترین مقوله‌های حریم خصوصی به شمار می‌رود. تمامیت جسمانی هر شخص مهم‌ترین دارایی هر شخص است که تجاوز به آن در نظام‌های حقوقی مختلف با شدیدترین مجازات کیفری مواجه است. به عبارتی کامل‌ترین حریم از جهت حمایتی، حریم جسمانی است. در حال حاضر، در خصوص حریم جسمانی افراد، جز برخی مواد قانون آیین دادرسی کیفری که به صورت تلویحی آن هم صرفاً به برخی مسائل حریم جسمانی توجه کرده است احکام خاصی در قوانین ما وجود ندارد. گونه‌های مختلف ورود به حریم جسمانی شامل؛ بازرسی‌های بدنی، آزمایش‌های ژنتیکی، تفتیش اندام‌های داخلی انسان و به طور کلی هرگونه تعرض و تجاوز به تمامیت جسمانی می‌باشد.

برخی نویسندگان حریم جسمانی را

واحدی کنترل شبکه جهانی را در دست ندارد (نوری، نخجوانی، ۱۳۸۲: ۲۴۷). در نظام حقوقی ایران، در خصوص حمایت از داده‌ها قانون واحد و خاصی وجود ندارد، هرچند این موضوع در قانون تجارت الکترونیک به طور کلی آورده شده است (فصل سوم، مواد ۵۸ الی ۶۱)؛ لذا برای رفع این نقیصه نیازمند احکام کامل‌تری می‌باشیم که مواردی از قبیل؛ مشخص کردن صلاحیت مؤسسات عمومی و خصوصی در جمع‌آوری اطلاعات شخصی، نحوه نگهداری اطلاعات، نحوه دسترسی اشخاص به اطلاعات راجع به خود، انتقال این اطلاعات به سایر بخش‌های دولتی و سایر موارد را پیش‌بینی کند.

۲-۳- حریم خصوصی ارتباطاتی

یکی از جنبه‌های مهم حریم خصوصی اشخاص مربوط به ارتباطات بین آنهاست. بر اساس قواعد حاکم بر این نوع حریم، هر شخصی در برخی از انواع ارتباطات فردی و اجتماعی خویش می‌تواند جنبه‌هایی از سری بودن روابط، ارتباطات و امنیت محتوای آن را از جامعه انتظار داشته باشد، به نحوی که از دید عموم، محفوظ مانده و افراد غیرمجاز حق تجسس و پایش و رهگیری آنها را نداشته باشند. این نوع حریم کلیه انواع ارتباطات انسانی مانند پست عادی و پست الکترونیکی و مکالمات تلفنی، تلگراف و غیره را شامل می‌شود و یکی از نهادهای حقوق سنتی است که از دیرباز به آن توجه می‌شده است.

در این نوع حریم، قواعدی حاکم است که چگونگی ارتباطات بین اشخاص را به طور فیزیکی و الکترونیکی تنظیم کرده، قاعده‌مند می‌سازد. به ویژه

۳- آموزه‌های اسلامی و فقهی و حریم خصوصی

علی‌رغم سابقه کوتاه غرب در حمایت از حریم خصوصی، پژوهش نشان می‌دهد که حمایت از این حق در حقوق اسلام از قدمت بسیار برخوردار بوده است. حریم خصوصی پیش از آنکه در غرب و کنوانسیون‌ها و اسناد بین‌المللی حقوق بشر پیش‌بینی شود با تأکید بسیار در منابع اسلامی مورد توجه بوده است. آیات متعددی از قرآن مجید بر لزوم رعایت حریم خصوصی اشخاص تأکید شده است. سنت پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) و سیره مسلمانان نیز سرشار از توصیه‌هایی در پرهیز از نقض مصادیق مختلف حریم خصوصی است.

همان‌طور که گفته شد احترام به حریم و امور خصوصی دیگران از توصیه‌های اکید اسلام است. در منابع اسلامی نظیر قرآن، سنت و اجماع، احکام متعددی درباره مقوله‌های مختلف حریم خصوصی وجود دارد. البته، اصطلاح «حریم خصوصی» نه در آیات قرآن و نه در روایات اسلامی استعمال نشده است و موضع اسلام در مواجهه با مقوله حریم خصوصی، موضع به اصطلاح «تحویل گرایانه» است؛ یعنی حریم خصوصی، در قالب احاله به حقوق و آزادی‌های دیگر نظیر حق مالکیت، منع تجسس، اصل برائت، منع سوءظن و اشاعه فحشا و هجو و قذف و سب (دشنام) و نمیمه (سخن‌چینی) حمایت شده است.

مباحث و اصطلاحاتی را که در آیات و روایات اسلامی درباره حریم خصوصی و بیان علل و حکمت‌های حمایت از آن به کار رفته‌اند می‌توان تحت عناوین ذیل دسته‌بندی کرد:

(۱) ممنوعیت تجسس و تحسس و تفتیش؛

(۲) ممنوعیت ورود به منازل بدون استیذان؛

(۳) ممنوعیت استراق سمع و بصر؛

(۴) ممنوعیت سوءظن؛

(۵) ممنوعیت نمیمه و غیبت؛

(۶) ممنوعیت اشاعه فحشا و هتک ستر؛

(۷) ممنوعیت خیانت در امانت.

«حریم خصوصی قلمرویی از زندگی هر شخص است که آن شخص عرفاً یا با اعلان قبلی در چهارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران، حریم خصوصی محسوب می‌شوند.»

۳-۱- ممنوعیت تجسس و تفتیش

مهم‌ترین آیات و روایاتی که به ممنوعیت تجسس و تفتیش در امور دیگران تصریح کرده‌اند به شرح زیر هستند:

آیه ۱۲ سوره حجرات می‌فرماید: «یا ایها الذین آمنو ... لا تجسسوا».

از پیامبر اکرم (ص) روایات متعددی در خصوص ممنوعیت تجسس و تفتیش نقل شده است. از جمله اینکه به ابوذر می‌فرمایند: «المجالس بالامانه و افشاء سر اخیک خیانه فاجتنب ذلک»؛ «آنچه در مجالس می‌گذرد، امانت است و

آشکار ساختن راز برادرت خیانت است؛ پس از آن دوری کن».

گاه بر اثر بی‌دقتی، مطالبی از گفتگوهای دوستانه و ناگفتنی‌ها (معمولاً مسائل شخصی یا خانوادگی) به سطح عمومی جامعه سرایت می‌کند و احیاناً با تحریف و اضافاتی در جامعه شایع می‌شود و آبروی فرد یا خانواده‌ای به خطر می‌افتد که اصلاح این آسیب اجتماعی غیرممکن است.

همچنین می‌فرمایند: «انی لم اומר ان انقب عن قلوب الناس و لا اشق بطونهم» (ری‌شهری، ۱۳۷۵: ۳۹۱)؛ «من مأمور نگشتم دل‌های مردم را بشکافم و از اسرار درونی آنها باخبر شوم».

۴- دکترین لیبرالیسم و حریم خصوصی

لویی براندیس^(۱) که یکی از قضات دادگاه ایالات متحده آمریکا بود، به همراه ساموئل وارن^(۲) در سال ۱۹۸۰ در مقاله‌ای به نام «حق مصونیت حریم خصوصی» برای اولین بار آن را حق افراد برای تنها ماندن تعریف کردند. وارن و براندیس می‌گفتند که حقوق راهی برای حمایت از حریم خصوصی افراد ایجاد کرده است و تلاش کردند تا ماهیت و حدود این حمایت را تبیین کنند (Warren and Brandeis, 1890: 5).

بلوستین^(۳) حریم خصوصی را معیاری برای تمایز افراد با یکدیگر می‌داند و معتقد است انسانی که مجبور باشد همه دقایق زندگی‌اش را با دیگران در میان بگذارد، از فردیت و شرافت بشری محروم است (Bloustein, 1964: 962-71). این تعریف بیان می‌کند که حریم خصوصی، به منزله هویت فردی یک انسان است.

اصل بیست و سوم اشعار می‌دارد: «تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ‌کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای، مورد تعرض قرار داد». بزرگ‌ترین اشکال این ماده قانون، مشخص نبودن حدود و ثغور تفتیش است. در کشور ما اگرچه تفتیش عقاید به طور رسمی صورت نمی‌گیرد ولی نمونه‌هایی از این کار، به خصوص هنگام استخدام افراد و سایر مواقع قابل مشاهده و درک است و در اصل بیست و پنجم آمده است: «بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگراف و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است، مگر به حکم قانون».

با وجود اینکه در این اصل برخلاف نظر برخی (رجبی، پیشین: ۵۸) به صراحت به آزادی ارتباطات اشاره نشده است؛ اما می‌توان این اصل را بسیار مهم در حمایت از حریم خصوصی ارتباطات دانست و حتی آن را به وسایل ارتباطی جدید مانند ارتباطات اینترنتی تعمیم داد.

در اصل بیستم بر رعایت «حقوق انسانی» همه افراد تأکید شده است. حق داشتن حریم خصوصی با کرامت و تمامیت انسان‌ها ارتباط تنگاتنگی دارد و در زمره مهم‌ترین حقوق انسانی است که در اسناد بین‌المللی بسیاری از آن نام برده شده است.

در اصل سی و نهم گفته شده: «هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده، به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است»، که نشان دهنده حفظ حرمت و حریم تمام افراد حتی مجرمین و افراد در مضان

را دسترسی انحصاری یک شخص به حوزه‌ای که متعلق به اوست می‌داند.

۵- قوانین و مقررات و حریم خصوصی

۱-۵- قانون اساسی

ضرورت تصریح به حریم خصوصی و حمایت از این حق در قانون اساسی (و نه در سایر قوانین عادی) از این جهت است که قوانین خاص معمولاً در پرتو قوانین عام و علی‌الخصوص قانون اساسی ظهور می‌یابند.

اگرچه به اعتقاد برخی (انصاری، پیشین: ۱۳۷) در قانون اساسی ایران متن خاصی که از حریم خصوصی تحت این عنوان حمایت کرده باشد وجود ندارد، ولی لازم به ذکر است که از اصول متعددی که در قانون اساسی در حمایت از حریم خصوصی آمده است استنباط می‌شود که مبنای حمایت از حریم خصوصی در قانون اساسی موجود است و از راه تفسیر می‌توان حریم خصوصی را مورد حمایت قانون اساسی دانست.

در سه اصل قانون اساسی، می‌توان رد پای توجه به حریم خصوصی را به آسانی تشخیص داد. اصل بیست و دوم قانون اساسی می‌گوید: «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل افراد از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز می‌کند». در این اصل گفته شده: حیثیت و جان افراد از تعرض مصون است، جان را می‌توان به مفهوم وسیع آن به معنی جسم و فیزیک بدن در نظر گرفت. همچنین کلمه حقوق که می‌توان با تفسیر موسع، حریم خصوصی را یکی از حقوق و مشمول این اصل دانست. مال و مسکن هم که مورد پذیرش حقوق بین‌الملل در موضوع حریم خصوصی می‌باشد.

در حقوق ایران گرچه پاره‌ای مواد اصول مرتبط با رعایت حریم خصوصی وجود دارد که از درون آنها می‌توان ضوابطی در این خصوص را استنباط نمود، ولی تعریف مشخصی از اصطلاح حریم خصوصی در قوانین وجود ندارد. قاضی «ماستل» در این باره چنین می‌گوید: «در یک نگاه کلی، برای من درک مفهوم حریم خصوصی یک شرکت، مشکل می‌نمود. در ذهن من، حریم خصوصی یک انسان، دلالت بر یک «فضای» شخصی دارد که فرد در آن آزاد است که خودش باشد، در لاک خود فرو رود یا هرگونه که می‌خواهد عمل کند و این فضا از تعرض دیگران در امان باشد. نقض حریم خصوصی، توهین به شخصیت انسان است. این توهین، هم از طریق نقض فضای شخصی و هم از طریق نشان دادن اینکه می‌توان این فضا را نقض کرد، صورت می‌گیرد. در این وضعیت، تعمیم این حکم که یک شرکت که فاقد هرگونه احساسی برای جریحه‌دار شدن است، برای من کاری مشکل است» (ساندرز، کری پیتر، ۱۳۸۶: ۳۳۰-۳۳۱). سیسلا بوک حریم خصوصی را ایمن بودن از دسترسی ناخواسته دیگران به اینکه چه میزان اطلاعات، احساسات، تفکرات و شئون شخصی تا چه حد مشخص است می‌داند. بلوستین حریم خصوصی را معیاری برای تمایز افراد از یکدیگر می‌داند و معتقد است انسانی که مجبور باشد همه دقایق زندگی را با دیگران در میان بگذارد از فردیت و شرافت محروم است. جیمز مور می‌گوید سه عنصر عدم تعدی، مداخله و دسترسی به اطلاعات در تعریف حریم خصوصی بسیار مهم است. ارنست هاک حریم خصوصی

اتهام می‌باشد که این موضوع ارتباط مستقیم به نیروهای مسلح دارد؛ چراکه نگهداری افراد بازداشت شده معمولاً در اختیار ضابطین قضایی می‌باشد.

۵-۲- قانون مجازات اسلامی

قانون مجازات اسلامی در مواد مختلفی به بیان جنبه‌های حریم خصوصی، علی‌الخصوص حریم خصوصی جسمانی و مکانی (منزل) پرداخته است که در اینجا مواردی را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

ماده ۱۶۹ قانون مجازات اسلامی در خصوص منع شکنجه اعلام می‌دارد: اقراری که تحت اکراه، اجبار، شکنجه و یا اذیت و آزار روحی یا جسمی اخذ شود، فاقد ارزش و اعتبار است و دادگاه مکلف است از متهم تحقیق مجدد نماید. همچنین ماده ۲۱۸ نیز در زمینه منع شکنجه می‌باشد که نشانگر توجه قانون‌گذار به حفظ حریم خصوصی جسمانی افراد می‌باشد. ماده ۵۷۸ از کتاب پنجم در باب تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵ نیز به منع گرفتن اقرار به وسیله شکنجه اشاره دارد و مأمورین دولتی و قضایی متخلف را به مجازات حبس و پرداخت دیه محکوم می‌کند.^(۴)

مواد مربوط به حدود و دیات اعضای بدن نیز از جمله موارد مربوط به بحث حریم خصوصی جسمانی است. به عنوان مثال مواد ۶۸۲ الی ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی در خصوص از بین بردن شنوایی و مواد ۶۸۹ الی ۶۹۲ در خصوص از بین بردن بینایی افراد است که قانون‌گذار با مجازات‌هایی از جمله پرداخت دیه به مقابله با تعرض به حریم جسمانی افراد رفته و سعی در جبران نقض حریم جسمانی می‌باشد.

مواد ۵۷۲^(۵) تا ۵۷۵ از کتاب پنجم در باب تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵ در حمایت از حریم خصوصی جسمانی گفته شده است که قابل توجه می‌باشد و کاملاً مرتبط با نیروهای مسلح و ضابطین قضایی است.

مواد ۵۸۰^(۶) و ۶۹۴ از کتاب پنجم در باب تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵ به نقض حریم خصوصی منازل اشاره می‌کند. چنانچه در ماده ۶۹۴ به‌طور کلی گفته می‌شود که «هر کس در منزل یا مسکن دیگری به عنف یا تهدید وارد شود به مجازات از شش ماه تا سه سال حبس محکوم خواهد شد و در صورتی که مرتکبین دو نفر یا بیشتر بوده و لاقلاً یکی از آنها حامل سلاح باشد به حبس از یک تا شش سال محکوم می‌شوند؛ اما ماده ۵۸۰ در خصوص مأمورین دولتی یا به عبارتی دیگر ضابطین دادگستری می‌باشد. در همین خصوص مواد ۶۹۱ و ۶۹۲ نیز برای حریم خصوصی اماکن ضمانت اجرا پیش‌بینی کرده‌اند.

مواد ۵۸۲ و ۶۴۱ از کتاب پنجم در باب تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵ نیز در خصوص حریم خصوصی ارتباطات می‌باشد که در ذیل به بررسی آنها می‌پردازیم:

ماده ۵۸۲: «هر یک از مستخدمین و مأمورین دولتی، مراسلات یا مخابرات یا مکالمات تلفنی اشخاص را در غیر مواردی که قانون اجازه داده است حسب مورد مفتوح یا توقیف یا معدوم یا بازرسی یا ضبط یا استراق سمع نماید یا بدون اجازه صاحبان آنها مطالب آنها را افشا نماید به حبس از یکسال تا سه

سال و یا جزای نقدی از شش تا هجده میلیون ریال محکوم خواهد شد». این ماده در رابطه با افراد خاصی است که بنا به موقعیت شغلی خود به عنوان واسطه در ارتباطات عمل می‌کنند و به اطلاعات افراد دسترسی دارند و همه افراد جامعه را شامل نمی‌شود.

ماده ۶۴۱: «هرگاه کسی به‌وسیله تلفن یا دستگاه‌های مخابراتی دیگر ایجاد مزاحمت نماید علاوه بر اجرای مقررات خاص شرکت مخابرات، مرتکب به حبس از یک تا شش ماه محکوم خواهد شد».

اگر مزاحمت‌های تلفنی را یکی از مصداق‌های نقض حق خلوت و تنهایی افراد بدانیم که به‌حق هم همین‌طور است، این ماده این‌گونه مزاحمت‌ها را مستوجب کیفر دانسته است. عبارت «دستگاه‌های مخابراتی دیگر»، ماده مارالذکر را به تنها ماده‌ای که این توانایی را دارد که به حفظ حریم خصوصی اطلاعات در فضای مجازی هم کمک کند، تبدیل کرده است.

مواد ۶۰۴ و ۶۴۸ از کتاب تعزیرات را نیز می‌توان از جمله مواد حمایتی از حریم خصوصی اطلاعات دانست. در سایر مواد قانون مجازات اسلامی همان‌طور که در بالا گفته شد برای جنبه‌های دیگر حریم خصوصی ضمانت اجرا پیش‌بینی کرده‌اند. ماده ۵۷۰^(۷) از کتاب پنجم در باب تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده هم که یکی از مهم‌ترین مواد مربوط به نیروهای مسلح و حفظ حریم خصوصی اشخاص است به‌طور کلی و با ارجاع به قانون اساسی، داشتن حریم خصوصی را در زمره آزادی‌های شخصی افراد ملت دانسته است.

۵-۳- آیین دادرسی کیفری

با مطالعه و بررسی این قانون باید دید که میزان حمایت آن از حریم خصوصی چه میزان است، چراکه این قانون وسیله عملی مؤثر برای حمایت از حق حریم خصوصی است. مواد ۱۵۰ و ۱۵۲ در قانون آیین دادرسی کیفری^(۸) را می‌توان در حمایت از حق حریم خصوصی در حوزه اطلاعات و ارتباطات دانست.

ماده ۱۵۰: «کنترل ارتباطات مخابراتی افراد ممنوع است، مگر در مواردی که به امنیت داخلی و خارجی کشور مربوط باشد یا برای کشف جرایم موضوع بندهای «الف»، «ب»، «پ» و «ت» ماده ۳۰۲ این قانون لازم تشخیص داده شود. در این صورت با موافقت رئیس کل دادگستری استان و با تعیین مدت و دفعات کنترل، اقدام می‌شود. کنترل مکالمات تلفنی اشخاص و مقامات موضوع ماده ۳۰۷ این قانون منوط به تأیید رئیس قوه قضائیه است و این اختیار قابل تفویض به سایرین نمی‌باشد.

تبصره ۱- شرایط و کیفیات کنترل ارتباطات مخابراتی به موجب مصوبه شورای عالی امنیت ملی تعیین می‌شود. تبصره ۲- کنترل ارتباطات مخابراتی محکومان جز به تشخیص دادگاه نخستین که رأی زیر نظر آن اجراء می‌شود یا قاضی اجرای احکام ممنوع است».

ماده ۱۵۲: «تفتیش و بازرسی مراسلات پستی مربوط به متهم در مواردی که عمل می‌آید که ظن قوی به کشف جرم، دستیابی به ادله وقوع جرم و یا شناسایی متهم وجود داشته باشد. در این صورت، بازپرس از مرجع مربوط می‌خواهد، این مراسلات را توقیف کند و نزد او بفرستد. در صورت عدم

امکان توقیف، مرجع مربوط، این امر را به اطلاع بازپرس می‌رساند و از وی کسب تکلیف می‌کند. پس از وصول، بازپرس آنها را در حضور متهم یا وکیل او بررسی و مراتب را در صورت مجلس قید می‌کند و پس از امضای متهم، آن را پیوست پرونده می‌نماید یا در محل مناسب نگهداری می‌کند. استنکاف متهم از امضاء یا عدم حضور متهم یا وکیل او در صورت مجلس قید می‌شود. چنانچه اشیای مزبور حائز اهمیت نباشد و نگهداری آنها ضرورت نداشته باشد، با اخذ رسید به مرجع ارسال کننده یا به صاحبش مسترد می‌شود.

تبصره - موارد ضرورت بازرسی مکاتبات و مراسلات محکومان، به تشخیص دادگاه به وسیله مأموران مورد اعتماد زندان اعمال می‌گردد و پس از تأیید، حسب مورد ارسال یا به محکوم تسلیم می‌شود. در صورت عدم تأیید، مکاتبات و مراسلات ضبط و مراتب به اطلاع دادگاه می‌رسد».

بنابراین مشخص می‌شود که آیین دادرسی کیفری در مواجهه با موضوع صدور مجوز برای مداخله و ورود به حریم خصوصی از معیار و موازین بین‌المللی تبعیت کرده است که معیار صحیح و منطقی می‌باشد. ورود به منزل و سایر اماکن خصوصی و تفتیش اموال موجود در آنها از سایر مسائلی است که در مواد ۵۵، ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۴۱ و ۱۴۰ این قانون آورده شده است.

۵-۴- قانون تجارت الکترونیک

بر اساس ماده ۵۸ قانون تجارت الکترونیک: «ذخیره، پردازش و یا توزیع داده‌پیام‌های شخصی مبین ریشه‌های قومی یا نژادی، دیدگاه‌های عقیدتی، مذهبی، خصوصیات اخلاقی و

داده‌پیام‌های راجع به وضعیت جسمانی، روانی و یا جنسی اشخاص بدون رضایت صریح آنها به هر عنوان غیرقانونی است».

با توجه به ماده ۱^(۹) این قانون که قلمرو شمول آن را واسطه‌های الکترونیکی و استفاده از سیستم‌های ارتباطی جدید معرفی می‌کند، می‌توان گفت که ذخیره، پردازش و توزیع داده‌های ذکر شده در ماده ۵۸ از طریق ارتباطات الکترونیکی غیرقانونی و ممنوع است.

از نوع بیان ماده مشخص می‌شود که داده‌هایی که ذخیره، پردازش و توزیع آنها ممنوع اعلام شده است، جنبه حصری دارند و توسعه مصادیق آنها مجاز نمی‌باشد.

ماده ۵۹ قانون تجارت الکترونیک با بیان تنها استثناء وارده بر اصل ممنوعیت پردازش داده‌های شخصی، شرایطی را در صورت وجود رضایت شخص مشخص بودن اهداف و مورد استفاده قرار گرفتن تنها برای همان منظور، دسترسی شخص موضوع داده پیام به پرونده خود و امکان محو آن در هر زمان را بیان می‌کند. البته در صورتی که بنا بر دلایل امنیتی و مصالح عمومی نیاز به پردازش این داده‌ها باشد، مطمئناً این عمل از سوی حاکمیت انجام می‌گیرد. پس بهتر بود این گونه موارد هم احصاء و قانون‌گذاری می‌شد تا مراجع قضایی نتوانند مصلحت را به عنوان امری مبهم و مبنایی برای نقض حریم خصوصی بپذیرند.

در ماده ۶۰ این قانون، در خصوص ذخیره، پردازش یا توزیع داده‌های مربوط به سوابق پزشکی است که تفصیل این موضوع به آیین‌نامه‌ای محول شده است.

۵-۵- لایحه حمایت از حریم خصوصی

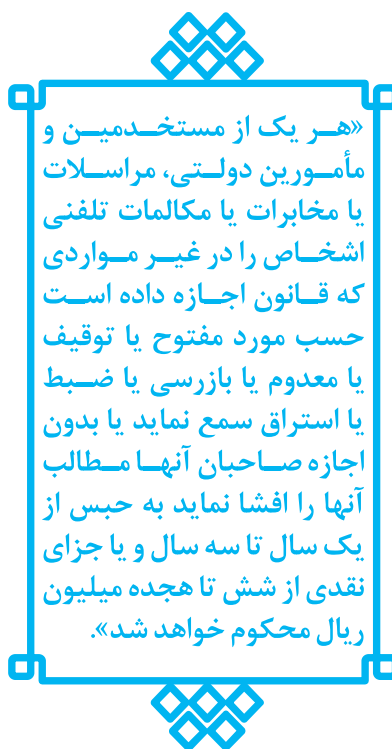
یکی از متونی که می‌تواند در این باره مورد توجه باشد، لایحه پیشنهادی دولت وقت که متعاقباً به صورت طرح در سال ۱۳۸۳ به مجلس شورای اسلامی ارائه گردید، با عنوان «لایحه حریم خصوصی»^(۱۰) است. در ماده ۲ این لایحه حریم خصوصی به این نحو تعریف شده است:

«حریم خصوصی قلمرویی از زندگی هر شخص است که آن شخص عرفاً یا با اعلان قبلی در چهارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران، حریم خصوصی محسوب می‌شوند». در این تعریف نکات زیر قابل توجه هستند:

اول کلمه «شخص» در این تعریف ممکن است این ابهام را ایجاد کند که آیا اشخاصی که قواعد عمومی حمایت از حریم خصوصی در حوزه ارتباطات، از آنها حمایت می‌کند، صرفاً اشخاص حقیقی هستند یا این قواعد هم درباره اشخاص حقیقی و هم درباره اشخاص حقوقی استفاده می‌شود؟

از مفاد ماده ۵۸۸ قانون تجارت ایران این گونه به نظر می‌آید که اشخاص حقوقی و به ویژه شرکت‌های تجاری تمام حقوق اشخاص حقیقی را دارا هستند؛ اما با توجه به اینکه حریم خصوصی مرتبط با امنیت روانی و متکی به شأن و کرامت انسانی، حوزه خلوتی را برای اشخاص در نظر می‌گیرد تا در

پرتو آن، بدون دخالت دیگران به زندگی بی‌دغدغه شخصی بپردازد، از این رو، به نظر می‌رسد، این ویژگی، خاص اشخاص حقیقی بوده و درباره اشخاص حقوقی کاربرد ندارد و اشخاص حقوقی برای صیانت از حوزه محرمانگی مربوط به خود باید از سایر قواعد حمایتی مانند قواعد اسرار تجاری، حق مالکیت فکری و صنعتی کمک بگیرند.

دوم اینکه در این تعریف، «عرف» و «اراده اعلامی» شخص، معیار اصلی در تعیین دامنه حریم خصوصی اشخاص دانسته شده است. حتی در بیان عرف نیز نقش اصلی را بر عهده اراده شخص گذاشته است؛ اما باید توجه داشت، غالب مصادیق و جلوه‌های حریم خصوصی در زمره قواعد آمره و مرتبط با نظم عمومی اخلاقی و فرهنگی قرار می‌گیرد و اراده اعلامی اشخاص، در دامنه این حق تأثیری ندارد. اگرچه عبارت «در چهارچوب قانون» تا حدی این اشکال را رفع می‌کند.

سوم، اینکه در این تعریف مصادیق مختلف تعرض با عبارات؛ «وارد شدن»، «نگاه»، «نظارت» و «دسترسی» که برای حریم خصوصی مکانی، ارتباطاتی و اطلاعاتی آورده شده است. در حالی که بهتر است به همان عبارت کلی «تعرض» بسنده کرد؛ زیرا هر کدام از عبارات یاد شده، در حقیقت از مصادیق تعرض محسوب می‌شوند.

چهارم، اینکه منظور از «دیگران» هر فردی است که انسان او را غریبه بدانند، اعم از دولت یا هر فرد دیگر. باید توجه داشت که اساساً دولت‌ها یکی از تهدیدکنندگان جدی حریم خصوصی به‌ویژه در زمینه اطلاعات و ارتباطات هستند؛ بنابراین لازم است با تبیین «معیارها و مصادیق»، شفاف‌سازی حدود ورود دست‌اندرکاران حکومت به حریم خصوصی و عقیدتی افراد صورت پذیرد و موارد و مصادیق آن در قانون بیان گردد.

۶- چالش‌ها و راهکارها

اگر بخواهیم به ارائه راهکارها و چالش‌های مربوط به حریم خصوصی بپردازیم ابتدا باید آسیب‌ها و چالش‌ها را در ارتباط با جنبه‌های مختلف نقض این حریم بررسی کنیم و سپس به ارائه راهکارها برای چالش‌های مختلف بپردازیم.

عمدتاً با چالش نقض حریم خصوصی توسط افراد جامعه (مردم) از جهات مختلف نقض این حریم اعم از منازل، جسمانی، اطلاعات و ارتباطات که حمایت‌هایی در قالب ضمانت اجرای قانونی نقض این حریم توسط قانون‌گذار صورت گرفته است که عرف حاکم بر محیط به شدت در تعریف نقض حریم خصوصی مؤثر است؛ اما چالش بعدی

۶- در خصوص توقیف و تفتیش اشخاص می‌توان برای جلوگیری از نقض حریم خصوصی جسمانی به لزوم وجود مجوز قضایی برای هر بازداشت به صورت موردی و تفتیش تأکید کرد.

۷- آموزش ضابطین در چهارچوب مشخص به نحوه صحیح برای پیشگیری از نقض حریم خصوصی در جهات مختلف در جهت پیشگیری از نقض حریم خصوصی قرار بگیرد.

۸- در خصوص ورود غیرمجاز به منزل دیگری، قانون‌گذار در ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی ۲۶ بخش تعزیرات ذکر کرده که متصرف عدوانی را مشمول مجازات حبس از یک ماه تا یک سال دانسته و دادگاه وی را به رفع تصرف عدوانی محکوم کرده است که در این مورد با توجه به اهمیت هتک منزل حداکثر شدت مجازات توسط مقام قضایی خصوصاً اگر نقض توسط ضابطین باشد می‌تواند راهکارهایی جهت حل این چالش باشد.

۹- در خصوص نقض حریم خصوصی ارتباطات با چالش گشودن و نظارت افشاء مراسلات پستی، نظارت تلفن‌ها، کنترل و ضبط و شنود مکالمات مواجهه‌ایم که در این خصوص راهکاری که مؤثر باشد نظارت هر چه بیشتر مقام قضایی بر عملکرد ضابطین و مأمورین و آموزش‌های لازم جهت شناخت موارد نقض حریم خصوصی و عواقب نقض این حریم می‌باشد.

۱۰- استفاده از شیوه‌های متعارف تفتیش، بازرسی، تعریف چهارچوب آنها با تهیه دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های نظارتی و کاربردی در حوزه‌های تفتیش ورود به منزل و ...

جنبه‌های مختلف نقض حریم خصوصی پرداخته است.

۴- تقویت بنیه علمی و دانش قضایی ضابطین نسبت به قوانین مرتبط با حقوق شهروندی و حریم خصوصی، با توجه به اینکه مأمورین و ضابطین در معرض نقض حریم خصوصی قرار دارند و دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین مرتبط با حریم خصوصی می‌تواند مؤثر در کاهش نقض این حق باشد.

۵- کاهش اختیارات مأمورین و ضابطین در موارد مواجهه با نقض حق به نحوی که موجب ضعف در اجرای قانون نشود. آنچه در خصوص نقض این حریم توسط مأمورین با آن مواجه هستیم بحث‌هایی مانند بازداشت غیرقانونی، تفتیش بازرسی‌های بدنی، منع شکنجه و اذیت و آزار است که در حوزه حریم خصوصی جسمانی یا ورود بدون اذن در حوزه نقض حریم خصوصی منازل و مکان، تفتیش مراسلات پستی و مخابراتی استراق سمع در حوزه نقض حریم خصوصی ارتباطات، پردازش داده‌ها، ذخیره در حوزه نقض حریم خصوصی اطلاعات می‌توان اشاره داشت. بازداشت و تفتیش افراد اصل ۳۲ که به موجب این اصل نیروی انتظامی و ضابطین قضایی می‌توانند در جرایم مشهود هر شخص را برای مدت ۲۴ ساعت توقیف کنند، بدون آنکه در خصوص توقیف فرد از مقام قضایی در جرایم مشهود کسب تکلیف شود؛ همچنین ماده ۴۴ قانون آیین دادرسی کیفری دست ضابطین دادگستری را برای تحت نظر نگه‌داشتن متهم باز گذشته است؛ به نظر راهکاری تحت عنوان نظام‌مند کردن این قوانین می‌تواند در کاهش نقض حریم خصوصی مؤثر باشد.

نقض حریم خصوصی توسط ضابطین و مأموران به واسطه حیطه شغلی و عملکرد آنان است؛ اقداماتی از جمله بازداشت غیرقانونی، ورود به منازل، تفتیش‌ها و بازرسی‌های اشياء و جسمانی و... از جمله این آسیب‌هاست.

۱- از مهم‌ترین راهکارها، وضع قوانین و مقررات مشخص در حوزه حریم خصوصی است؛ اگر لایحه حمایت از حریم خصوصی که مدت‌هاست در هیئت دولت بلا تکلیف مانده است تعیین تکلیف شود می‌تواند در این خصوص نقش مهمی را در حوزه قوانین و مقررات حوزه حریم خصوصی ایفا کند.

۲- آموزش عامه نسبت به شناخت حق حریم خصوصی از طریق فرهنگ‌سازی در محیط‌های گوناگون اعم از محیط تحصیلی و مکان‌های عمومی، رسانه‌ها و آموزش حضوری بسیار مهم است؛ همچنین شناخت حقوق شهروندی که در ماده ۷ قانون آیین دادرسی^(۱۱) کیفری به آن اشاره شده است می‌تواند مهم باشد.

۳- تأکید بر اجرای ضمانت اجراها و قانون جلوگیری از مسامحه و تساهل نسبت به نقض حریم خصوصی. قانون‌گذار در اصل ۲۲ قانون اساسی اشاره دارد که جان، مال، مسکن و حقوق افراد از تعرض مصون است و مواد ۲۸۹ تا ۷۲۷ قانون مجازات اسلامی به قتل نفس و دیات که ضمانت اجرای نقض حریم خصوصی جسمانی است پرداخته و در پی جبران نقض حریم است. مواد ۷۱۴ تا ۷۱۹ قانون تعزیرات نیز به حفظ حریم خصوصی جسمانی افراد پیرامون حوادث رانندگی پرداخته است. قانون‌گذار تا حدودی با درج قوانین حمایتی به صورت موردی به حمایت از

برآمد

به نظر می‌رسد با توجه به مطالب بیان شده، بتوان گفت با توجه به اهمیت حفظ حق حریم خصوصی برای هر جهت و هر بعد و نقض آن باید مدل و راهکار مناسب با آن مسئله مطرح کرد؛ حال با وضع قوانین جدید، دستورالعمل، آموزش مستمر، پیشگیری از نقض، شدت و حدت بخشیدن به اجرای مجازات‌های مربوط به نقض حریم خصوصی که در قوانین ذکر شده است، وضع جبران‌های سنگین مالی و معنوی به خصوص در خصوص ضابطین به دلیل جنبه بازدارندگی و پیشگیری کننده، آموزش حقوق شهروندی از طریق فرهنگ‌سازی، اطلاع‌رسانی و بیان حقوق فردی در جامعه می‌تواند صورت بپذیرد. به یقین فرهنگ‌سازی و آموزش این قوانین در مدارس، دانشگاه، خانواده، اجتماع می‌تواند تأثیر بسزایی برای کاهش چالش‌ها در خصوص نقض حق حریم خصوصی داشته باشد.

وضع قوانین به همراه فرهنگ‌سازی و آموزش قوانین در رسانه‌های ارتباطی می‌تواند ضمن شناخت حدود و ثغور این حق و سایر موارد، راهکارهایی جهت جلوگیری از نقض حریم خصوصی باشد.

حریم خصوصی در تمامی ابعاد آن نیازمند شناخت مفهوم آن است، ضابطین به عنوان بازوان نظام عدالت کیفری اگر شناخت جامع‌ومانی از این حق داشته باشند به یقین کمتر دچار نقض این حق می‌شوند و نتیجتاً رضایت عموم را در پی خواهد داشت.

پی‌نوشت‌ها

به تصویب مجلس هفتم نرسید. ممنوعیت استراق سمع و شنود مکالمات افراد از بخش‌های این لایحه بود.

۱۱- در تمام مراحل دادرسی کیفری رعایت حقوق شهروندی مقرر در قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی مصوب ۱۳۸۳ از سوی مقامات قضایی و ضابطان دادگستری و سایر اشخاصی که در فرآیند دادرسی مداخله دارند الزامی است.

فهرست منابع

کتاب‌های فارسی

۱- آخوندی، محمود، **آیین دادرسی کیفری**، جلد ۱، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، تابستان ۱۳۷۲

۲- آشوری محمد، **آیین دادرسی کیفری**، جلد ۱، تهران، انتشارات سمت، چاپ ۱۵، ۱۳۸۸

۳- انصاری باقر، **حقوق ارتباطات جمعی**، چاپ ۱، انتشارات سمت، ۱۳۸۶

۴- انصاری باقر، **مسئولیت مدنی رسانه‌های همگانی**، تهیه و تنظیم اداره کل پژوهش و اطلاع‌رسانی تهران، معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات، ۱۳۸۱

۵- رجبی، اکرم، **نقض حریم خصوصی در فضای سایبری**، انتشارات آرمان رشد ری شهری، محمد، **میزان الحکمه**، جلد ۱، دارالحديث، قم، ۱۳۷۵

۷- ساندز، جو، کری پیتز، **حقوق رسانه**، ترجمه ملک محمدی، حمیدرضا، چاپ ۱، تهران، میزان، ۱۳۸۹

۸- محسنی، فرید، **حریم خصوصی اطلاعات: مطالعه کیفری در حقوق ایران**، ایالات متحده آمریکا و فقه امامیه، چاپ اول، دانشگاه امام صادق، ۱۳۸۹

مقالات فارسی

۹- انصاری، باقر، «**حریم خصوصی و حمایت از آن در حقوق اسلام، تطبیقی و ایران**»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره شصت و ششم، زمستان ۱۳۸۳

۱۰- بروجردی، مهدخت، «**حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی**»، روزنامه حمایت، شماره پانزدهم، (۱۳۸۵/۱/۱۶)

منابع انگلیسی

11- Littman, Mark & Carte, Peter, (1970), **Privacy & the law** London, Stevens & Sons Ltd.

12- Warren and Brandeis. **The Right to Privacy**, Harvard Law Review, vol.4, Dec. 15, 1890

13- Bloustein, Edward, **Privacy as an aspect of human Dignity, An Answer to Dean Prosser**, NYULR.N.39.1964

1- Loeis Brandeis

2- Samuel D.Warren

3- Bloustein

۴- هر یک از مستخدمین و مأمورین قضایی یا غیر قضایی دولتی برای اینکه متهمی را مجبور به اقرار کند او را اذیت و آزار بدنی نماید علاوه بر قصاص یا پرداخت دیه حسب مورد به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می‌گردد و چنانچه کسی در این خصوص دستور داده باشد فقط دستوردهنده به مجازات حبس مذکور محکوم خواهد شد و اگر متهم به واسطه اذیت و آزار فوت کند مباشر مجازات قاتل و آمر مجازات آمر قتل را خواهد داشت.

۵- ماده ۵۷۲- هرگاه شخصی برخلاف قانون حبس شده باشد و در خصوص حبس غیرقانونی خود شکایت به ضابطین دادگستری یا مأمورین انتظامی نموده و آنان شکایت او را استماع نکرده باشند و ثابت ننمایند که تعظم او را به مقامات ذیصلاح اعلام و اقدامات لازم را معمول داشته‌اند به انفصال دائم از همان سمت و محرومیت از مشاغل دولتی به مدت سه تا پنج سال محکوم خواهند شد.

۶- ماده ۵۸۰- هر یک از مستخدمین و مأمورین قضایی یا غیر قضایی یا کسی که خدمت دولتی به او ارجاع شده باشد بدون ترتیب قانونی به منزل کسی بدون اجازه و رضای صاحب منزل داخل شود به حبس از یک ماه تا یک سال محکوم خواهد شد مگر اینکه ثابت نماید به امر یکی از رؤسای خود که صلاحیت حکم را داشته است مکره به اطاعت امر او بوده، اقدام کرده است که در این صورت مجازات مزبور در حق آمر اجرا خواهد شد و اگر مرتکب یا سبب وقوع جرم دیگری نیز باشد مجازات آن را نیز خواهد دید و چنانچه این عمل در شب واقع شود مرتکب یا آمر به حداکثر مجازات مقرر محکوم خواهد شد.

۷- ماده ۵۷۰- هر یک از مقامات و مأمورین دولتی که برخلاف قانون آزادی شخصی افراد ملت را سلب کند یا آنان را از حقوق مقرر در قانون اساسی محروم نماید علاوه بر انفصال از خدمت و محرومیت سه تا پنج سال از مشاغل دولتی به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد.

۸- در قانون قدیم مواد ۱۰۳ و ۱۰۴ به این بحث پرداخته بود.

۹- ماده ۱- این قانون اصول و قواعدی است که برای مبادله آسان و ایمن اطلاعات در واسطه‌های الکترونیکی و با استفاده از سیستم‌های ارتباطی جدید به کار می‌رود.

۱۰- لایحه حمایت از حریم خصوصی در آخرین روزهای فعالیت دولت محمد خاتمی به مجلس هفتم ارائه شد. نمایندگان مجلس اصولگرایی هفتم به مخالفت با این لایحه پرداختند و نهایتاً با روی کار آمدن دولت محمود احمدی‌نژاد، نمایندگان دولت نیز مخالفت خود را با این لایحه اعلام کردند. این لایحه نهایتاً